

Wojciech Soliński, profesor emerytowany

Instytut Filologii Polskiej

Uniwersytet Wrocławski

Recenzja dorobku naukowego P. dr hab. Joanny Czaplińskiej, profesor nadzwyczajnej Uniwersytetu Opolskiego uzasadniająca wniosek o nadanie Kandydatce tytułu naukowego profesora.

1. Ogólna charakterystyka sylwetki naukowej Kandydatki

Na wstępie stwierdzić trzeba, że status profesora tytularnego, o który ubiega się dr hab. Joanna Czaplińska, prof. Uniwersytetu Opolskiego, stawia wysokie wymagania kandydatkom i kandydatom do tego tytułu, a dorobek naukowy, osobowość uczonej, jej działalność dydaktyczna i organizacyjna, w pełni odpowiadają owym wymaganiom. Kandydatka stanowi swego rodzaju instytucję na gruncie polskiego, i nie tylko polskiego, literaturoznawstwa bohemistycznego. Jej badania, w zakresie szeroko rozumianej problematyki czeskiej literatury współczesnej, początkowo skupione na niezbadanych lub mało znanych w bohemistycznym piśmiennictwie literaturoznawczym obszarach literatury czeskiej, z upływem czasu zdecydowanie ogniskują się wokół twórczości przedstawicieli czeskiej literatury emigracyjnej i związanych z nią często problemów zmiany czy wręcz porzucenia ojczystego języka twórczości. Ta problematyka wyprowadza refleksję badawczą Kandydatki poza ramy tradycyjnej slawistycznej refleksji historycznoliterackiej w kierunku teorii literatury, teorii przekładu, komparatystyki literackiej, zagadnień bilingwizmu itp. We wszystkich tych obszarach Pani dr hab. Joanna Czaplińska porusza się z pełną metodologiczną precyzją swobodą po różnych płaszczyznach badanego materiału przedmiotowego, od opracowań syntetycznych po bardzo szczegółowe teksty penetrujące dające się wyróżnić powody decyzji porzucenia tak zwanego pierwszego języka twórczości. Prace Kandydatki, dotyczące tej problematyki, można uznać za pionierskie w polskiej refleksji literaturoznawczej, nie tylko bohemistycznej. W jej aktywności naukowej i dydaktycznej dają się wyróżnić dwa ważne etapy: szczeciński i opolski.

Po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego, pracując już w Uniwersytecie Opolskim, Kandydatka nadal twórczo kontynuowała badania nad prozą czeskich pisarzy emigracyjnych.

Teraz jednak skoncentrowała uwagę na tych autorami, którzy „nie zmieścili się” w rozprawie habilitacyjnej. Bardzo dobitnie dokumentuje to wydana po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego monografia *Přidaná hodnota exilu. Úvahy o české exilové literatuře po roce 1968*. W tej pracy szczególnie ważne i inspirujące są: rozważania o kategorii czasu i przestrzeni w twórczości pisarzy emigracyjnych; a także te, w których Autorka stawia sobie ważne pytanie o stopień udziału badania literatur emigracyjnych w refleksji nad literaturą *en gros*, ale też owej „wartości dodanej” jaką wnosić może, i rzeczywiście wnosi, do rodzimej kultury literackiej, *respective*, artystycznej kultura literacka/artystyczna emigracji.

W ogólnej charakterystyce sylwetki naukowej Kandydatki nie może zabraknąć choćby kilku zdań na temat jej wkładu w rozwój slawistycznych, literackich badań feministycznych, przy okazji których Kandydatka wróciła do podjętej w rozprawie doktorskiej tematyki literatury *science fiction*, oryginalnie łącząc przy tej okazji feminizm z *s-f*, między innymi w pracy *Jsou sciřistky feministky?*

Całość tej sylwetki uzupełnia bogata działalność dydaktyczna i organizacyjna. Tu wskazuję tylko na niektóre jej przejawy. Dr hab. Joanna Czaplńska jest w kadencji 2016-2020 Dziekanem Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Opolskiego, członkinią wielu krajowych i międzynarodowych Paneli Ekspertów, Przewodniczącą Rady Naukowej Czeskiej Bibliografii Literaturoznawczej w Instytucie Literatury Czeskiej Akademii Nauk Republiki Czeskiej.

1. Dorobek naukowy Kandydatki – obraz ogólny

Ogólny opis głównych zainteresowań badawczych Kandydatki należy uzupełnić charakterystyką obszernego, liczącego kilkadziesiąt pozycji, dorobku publikacyjnego, zróżnicowanego merytorycznie, gatunkowo i objętościowo. Składają się nań trzy książki monograficzne, 26 artykułów i rozpraw naukowych opublikowanych w czasopismach krajowych i zagranicznych, 54 naukowe publikacje współautorskie i stanowiące wkład autorski w tomy zbiorowe. Kandydatka wzięła autorski udział w 49 naukowych konferencjach krajowych i międzynarodowych. Pani dr hab. Joanna Czaplńska jest redaktorką i współredaktorką naukową 6 czasopism naukowych i tomów zbiorowych („*Studia Slavica*”, wydawanych we współpracy Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Opolskiego z Wydziałem Filozoficznym Uniwersytetu Ostrawskiego w Ostrawie; „*Studia et Documenta Slavica*”, wydawanych przez Instytut Slawistyki Uniwersytetu Opolskiego. Tomów zbiorowych: *Tradycja i nowatorstwo w kulturach i literaturach słowiańskich*,

Intertekstualność w literaturach i kulturach słowiańskich, Od banity do nomady, Kultura bez cenzury(?). Kandydatka jest członkinią komitetów redakcyjnych i rad naukowych trzech znaczących czeskich, słowackich czasopism naukowych: „České literatury” wydawanej przez Instytut Literatury Czeskiej Akademii Nauk Republiki Czeskiej; „TaHy”, wyd. przez Wydział Filozoficzny Uniwersytetu w Pardubicach i „Liticon”, wyd. Wydz. Filozoficzny Uniwersytetu Konstantego Filozofa w Nitrze.

O aktywności naukowej Kandydatki bardzo dobrze świadczy kierownictwo i udział w trzech projektach badawczych krajowych, europejskich i innych międzynarodowych, zrealizowanych w ramach KBN, współpracy między uniwersytetami czeskimi, polskimi i brytyjskimi.

2. Dorobek naukowy Kandydatki – analiza szczegółowa

Nawiązując do tego, co powiedziano wyżej, trzeba podkreślić, że problematyka badawcza poruszana w publikacjach Kandydatki, skupia się wokół kilku wyraźnie dających się określić kierunków. Pierwszym z nich jest penetracja obszarów słabo opisanych w bohemistycznej refleksji literaturoznawczej. Wśród nich istotne miejsce zajmuje, sięgająca czasów pisania rozprawy doktorskiej, problematyka czeskiej fantastyki naukowej. Te badania zwieńczone opublikowaną w roku 2001 monografią pt. *Dziedzictwo robota. Współczesna czeska fantastyka naukowa*.

Poszerzenie obszarów badawczych następuje w rezultacie owocnie wykorzystanego przez Kandydatkę stypendium Oxford Hospitality Scheme. Podczas miesięcznego stażu na Uniwersytecie w Oxfordzie Pani dr hab. Joanna Czaplińska rozpoczyna intensywne studia nad czeską literaturą emigracyjną i jej recepcją w krajach anglojęzycznych, które następnie kontynuuje na Uniwersytecie Karola w Pradze, w ramach kwartalnego stypendium przyznanego jej przez Ministerstwo Szkolnictwa Rzeczypospolitej Polskiej, zbierając materiały do rozprawy habilitacyjnej i aplikacji o przyznanie KBN-owskiego grantu pt. *Czeskie emigracyjne debiuty prozatorskie*, zrealizowanego w latach 2002-2005. Rezultaty tych badań składają się na, wspomnianą już wyżej, monografię pt. *Tożsamość banity. Problematyka autoidentyfikacji w młodej czeskiej prozie emigracyjnej po roku 1968*, opublikowaną w roku 2006. Cechą wyróżniającą rezultaty tych badań jest odmienny, by tak rzec, nie-czeski punkt widzenia utworów młodych czeskich emigrantów, pozwalający interpretować ich utwory inaczej niż czynili to literaturoznawcy czescy. Autorka tej monografii subtelnie wychwyciła

w utworach emigrantów, manifestujący się w sposób zróżnicowany, wszakże dominujący wątek autobiograficzny.

Monografia ta zamyka istotny rozdział w karierze naukowej Kandydatki, zwieńczony kolokwium habilitacyjnym na Uniwersytecie Jagiellońskim w roku 2007, i rozpoczyna nowy, związany z podjęciem, w roku 2008, pracy i kierownictwa w Katedrze Sławistyki Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Opolskiego (przemianowanej później na Zakład Sławistyki Zachodniej i Południowej). Joanna Czaplńska, kontynuująca swoje badania nad twórczością czeskich pisarzy emigracyjnych, zwraca się ku poszczególnym autorom takim między innymi jak: Jan Křesadlo, Lubomír Martinek, Jan Novák; koncentrując uwagę na dwujęzyczności literackiej Milana Kundery, a także dziełach filmowych Miloša Formana. Przy czym, a to bodaj najcenniejsze, skupia się na twórczości tych, którzy wyemigrowali nie posiadając znaczącego dorobku literackiego, i takich, którzy na emigracji zmienili „pisarski idiolekt”, albo debiutowali dopiero po opuszczeniu rodzinnego kraju. Co doprowadziło Kandydatkę do, już wyżej wskazanej, zawartej w monografii pt. *Přidaná hodnota exilu...*, ważkiej konstatacji na temat dominacji w ich dziele żywiołu autobiograficznego i odmienności interpretacji ich dzieł przez literaturoznawców czeskich.

Swego rodzaju znakiem firmowym badawczej aktywności Kandydatki staje wówczas refleksja nad zmianą języka twórczości, którą to zmianę analizuje nie tylko jako „naturalną konsekwencję funkcjonowania pisarza-emigranta” (bo są przecież pisarze emigracyjni, którzy języka twórczości nie porzucają, czy wręcz się go nie wyrzekają, pozostając mu wierni, mimo że mogliby mieć ku tematowi ważne powody), ale jako świadomą pisarską strategię. Dlatego też przedmiotem zainteresowania czyni nie tylko przypadki jednostkowe, ale podejmuje też ową odważną próbę zdefiniowania i uporządkowania strategii (bo tak je nazywa) poszczególnych twórców decydujących się na pisanie w drugim języku. Czyni to w cyklu 14 artykułów analizujących różne aspekty konwersji językowej czeskich, słowackich i polskich pisarzy emigracyjnych. Te zmiany języka twórczości, które Joanna Czaplńska określa mianem konwersji, z uwagi na ich daleko idące konsekwencje dla samych twórców (zmiana systemu wartości; przyjęcie innego dziedzictwa kulturowego; zmiana odbiorcy), niosą też określone problemy znawcom literatury. Wystarczy wskazać tylko, z jednej strony, tzw. przywłaszczenia ich twórczości przez historię literatury kraju urodzenia nawet wtedy, kiedy nie są obecni żadnym dziełem w jego kulturze literackiej, a z drugiej akcentowanie ich etnicznego pochodzenia w historii literatury kraju, którego językiem tworzą. Zsyła to nierzadko tych twórców w jakieś kulturowe „między”.

Kandydatka, odwołując się do precyzyjnych analiz twórczości pisarzy-emigrantów, wyróżnia trzy strategie: „poszukiwania języka”, „dystansu” i „spojrzenia z zewnątrz”.

Jeszcze raz pragnę podkreślić, że to ten nurt badawczy uznałbym za najbardziej oryginalny i twórczy w aktywności naukowej Kandydatki, wyprowadzający jej literaturoznawczą refleksję daleko poza ramy tradycyjnej bohemistyki, *respective*, sławistyki. Efekty naukowej aktywności Kandydatki zaowocowały licznymi powołaniami do grona ważnych ciał kolegialnych. Między innymi: przez Prezydium Akademii Nauk Republiki Czeskiej, na członkinię komisji ewaluacyjnej Instytutów Literatury Czeskiej i Sławistyki tejże Akademii (w latach: 2006-2009; 2010-2014). W roku 2009 Dziekan Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu w Ostrawie nominował dr hab. Joannę Czaplińską na członkinię Stałej Rady Naukowej Studiów Doktoranckich w zakresie „Literaturoznawstwo – teoria i historia literatur narodowych”. Podobną nominację w zakresie „Literaturoznawstwo” otrzymała Kandydatka w roku 2011 od Dziekana Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu w Ołomuńcu. Jest też, od roku 2018, członkinią Międzynarodowej Rady Naukowej Uniwersytetu w Czeskich Budziejowicach.

Kończąc ten rozdział recenzji, nie mogę pominąć licznych stypendiów naukowych, jakie po habilitacji, otrzymała Kandydatka. Między innymi, w roku 2008 i 2013 wygrała konkurs na stypendium, przyznawane przez Akademię Nauk Republiki Czeskiej, dla nie-czeskich bohemistów.

3. Ocena pracy dydaktycznej i organizacyjnej Kandydatki

Pani dr hab. Joanna Czaplińska, w krótkim czasie po uzyskaniu naukowej samodzielności, wypromowała jeden doktorat i jest w trakcie promocji dwóch kolejnych; zrecenzowała dziesięć rozpraw doktorskich na uniwersytetach polskich i czeskich. Podczas swojej pracy dydaktyczno-naukowej w Uniwersytecie Opolskim wypromowała ponad 30 licencjatów i 20 magistrów. Uczestniczyła jako recenzentka w dziewięciu postępowaniach habilitacyjnych w kraju i za granicą. Jako sekretarka i członkini komisji habilitacyjnych, na uniwersytetach w kraju i Republice Czeskiej, uczestniczyła w sześciu postępowaniach habilitacyjnych. Ma w swoim dorobku udział recenzencki w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego profesora w Akademii Nauk Republiki Czeskiej. Napisała kilkanaście recenzji wydawniczych monografii i artykułów naukowych w kraju i w Republice Czeskiej.

Na osiągnięcia dydaktyczne Kandydatki składa się również koordynowanie projektu Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej *Czesko-polskie partnerstwo kulturowo-dydaktyczne*, realizowanego, w latach 2009-2014, we współpracy Uniwersytetów Opolskiego i Ołomunieckiego. W roku 2008 uzyskała, w Funduszu Wyszehradzkim, grant na uruchomienie nowego przedmiotu *Literatury emigracyjne państw Grupy Wyszehradzkiej i innych krajów słowiańskich*, który to przedmiot był w latach 2009-2011 wykładany na kierunkach prowadzonych przez Katedrę Sławistyki przez pracowników naukowych uniwersytetów i akademii nauk z Czech, Słowacji i Węgier. Po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego Kandydatka prowadziła zajęcia dydaktyczne na wszystkich trzech stopniach kształcenia uniwersyteckiego (m.in. praktyczna nauka j. czeskiego, historia literatury czeskiej, literatury emigracyjne krajów słowiańskich, komunikacja międzykulturowa, przekład artystyczny).

Pani dr hab. Joanna Czaplínska jest od roku 2008 w Instytucie Sławistyki Uniwersytetu Opolskiego koordynatorką programu Erasmus. W ramach programu Erasmus i Erasmus+ była wielokrotnie zapraszana na wykłady gościnne w uniwersytetach czeskich w Ostrawie, Ołomuńcu, Brnie. W ocenie współpracy międzynarodowej Kandydatki należne im miejsce powinny zająć recenzje 34 wniosków grantowych, napisanych przez Kandydatkę dla Agencji Grantowej Republiki Czeskiej w latach 2007-2017.

Kandydatka aktywnie uczestniczy w różnego rodzaju przedsięwzięciach popularyzujących naukę i literaturę: była członkinią jury w ogólnopolskim konkursie translologicznym dla studentów bohemistyki, współorganizowanym przez Uniwersytet Szczeciński i Czeskie Centrum w roku 2003; przewodniczącą Komitetu Organizacyjnego międzynarodowych konferencji naukowych „Symposium Opoliense” w latach 2009 – 2018; powołała do działania, w roku 2016, Akademię Młodego Poliglota na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Opolskiego – cyklu wykładów i warsztatów popularyzujących naukę języków obcych wśród uczniów szkół podstawowych; od roku 2018 jest członkinią jury Nagrody Literackiej im. J. Żuławskiego, przyznawanej przez polskich literaturoznawców za najlepsze utwory prozatorskie utrzymane w konwencji fantastyki.

Wśród publikacji i prac o charakterze popularnonaukowym na szczególne wyróżnienie zasługuje działalność translatorska Kandydatki. Przystwoiła polszczyźnie około 40 czeskich opowiadań fantastycznonaukowych, opublikowanych w czasopismach „Fantastyka”, „Nowa

Fantastyka”, „Problemy”, „Kamena” i „Panorama”, ale także dylogię powieściową Františka Novotného *Długi dzień Walhalli. Miecze i pierścień; Najeźdźcy*, wydaną przez wydawnictwo Solaris w latach 2007-2008. Ma też w swoim dorobku przekład sztuki dramatycznej, która znalazła się w repertuarze Teatru Polskiego w Szczecinie w sezonie 1988/1989.

Działalność popularyzatorska Kandydatki nie ogranicza się do popularyzacji literatury czeskiej w Polsce, bierze aktywny, krytycznoliteracki, udział w czeskim i słowackim życiu literackim. Na prośbę czeskich wydawców napisała w języku czeskim posłowie do noweli Vilmy Kadlečkovéj *O snovačce a přemysloví*, opublikowanego przez wydawnictwo Argo w Pradze w roku 2015, i do antologii opowiadań fantastycznych autorek czeskich i słowackich *Žena s drakem*, które wydało drukiem wydawnictwo Fortna w 2017 roku.

Zasługi Kandydatki w obszarze naukowym i organizacyjnym docenili rektorzy obu uniwersytetów, w których pracowała i pracuje. W roku 2003 uzyskała nagrodę II stopnia Rektora Uniwersytetu Szczecińskiego za osiągnięcia naukowo-organizacyjne, a w roku 2014 nagrodę II stopnia Rektora Uniwersytetu Opolskiego za osiągnięcia naukowe. Pani dr hab. Joanna Czaplínska zapracowała sobie także na odznaczenia państwowe. W roku 2003 została odznaczona Brązowym Krzyżem Zasługi w 2003 roku, a roku 2015 Srebrnym Krzyżem Zasługi.

4. Konkluzja

Szczegółowy przegląd dorobku naukowego, osiągnięć w zakresie dydaktyki akademickiej i pracy organizacyjnej i popularyzatorskiej, Kandydatki aż nadto dobitnie potwierdza opinię sformułowaną na wstępie, że wniosek Pani dr hab. Joanny Czaplínskiej, profesor nadzwyczajnej w Uniwersytecie Opolskim, o nadanie jej tytułu naukowego profesora uważam za w pełni uzasadniony i tą recenzją go wspieram.

Wrocław, 31 marca 2019 roku

prof. dr hab. Wojciech Soliński

profesor zwyczajny Uniwersytetu SWPS

Filia we Wrocławiu